

4. *Психология современного подростка / [Фельдштейн Д. И., Бостанджиева Т. Н., Вереникина Л. И. и др.]; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: Педагогика, 1987. 240 с.*

ПРОЦЕС СЕПАРАЦІЇ: ШЛЯХИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОГО НАРОДЖЕННЯ

Хижняк М. В.

*кандидат біологічних наук, доцент, викладач кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту*

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

У сучасному суспільстві метою виховання вважають завдання виростити зрілу та відповідальну людину. Дитина в перші півроку після народження знаходиться у злитті з матір'ю, вона сприймає її як частину себе. Цю стадію тісного емоційного зв'язку називають симбіозом. Чим тісніше зв'язаність в перші півріччя, тим легше та успішніше відбудеться подальша сепарація від матері і досягнення дитиною свого психологічного народження.

Психоаналітик Маргарет Малер у своїй теорії сепарації-індивідуації вважає, що процес індивідуації проходить певні стадії, що пов'язані з двома лініями розвитку дитини, – відділенням і індивідуалізацією. «Соціальна посмішка», «страх чужого обличчя», оволодіння ходьбою, активне освоєння предметів та маніпуляцій з ними – «любовний роман с миром» (М. Малер), а також виникнення «почуття базової довіри» до оточуючого світу (Е. Еріксон), когнітивний розвиток, коли дитина розуміє, що різні об'єкти існують і функціонують незалежно від неї (Ж. Піаже), переживання тривоги відділення (Д. Боулбі), і наприкінці, вирішення конфлікту розщеплення матері на «хорошу», і «погану» і формування внутрішнього образу матері, який називають «емоційною постійністю об'єкта» (М. Малер) – це ті маркери і новоутворення, що призводять до індивідуації і виникнення власного Я. Сепарація, за теорією М. Малер, завершуються до трьох років. Досить сильна «внутрішня мати» підтримує емоційну стабільність дитини. діти з цього віку легше і без особливого дискомфорту переносять відсутність матері, починають ходити в дитячий садок, грати з однолітками або іншими дорослими [3, с. 397–402].

Сприятливе або несприятливе проживання стадій розвитку в дитинстві впливає на поведінку у дорослому віці. Успішність сепарації дитини у віці з двох до трьох років визначає психологічне народження «Я» особистості. Цей вік найбільш важливий для формування окремої

особистості, але повне дорослішання дитини припадає на 17 років, тому психологи вивчають механізми її сепарації у подальші роки.

Так, спираючись на теорію М. Малер і теорію А. Гезела, сучасний психоаналітик Т. Вайт пропонує трьохфазну теорію сепарації, яка містить шість стадій [1, с. 37–47].

Перша стадія – стадія раннього дитячого симбіозу продовжується від народження до двох років, дитина прив'язується до матері і стурбована тим, щоб знаходитися поряд з нею.

На другій стадії (2–3 роки) – стадії раннього дитячого негативізму, також як і в теорії М. Малер, відбувається сепарація дитини від матері. Поведінку дитини в цьому віці відображено терміном «жахливі дворічки», тому що дитина проявляє негативізм, тобто каже: «Ні!». Така поведінка дозволяє дитині розірвати зв'язок з матір'ю, а криза трьох років носить назву «Я сам». Якщо дитина успішно проходить цю стадію, він усвідомлює, що вони з матір'ю різні люди.

Третя стадія (3–4 роки) – стадія дитячого симбіозу. «Доброзичливий трирічка» вражає батьків приємною та позитивною поведінкою, на відміну від попереднього періоду. Батьки зітхають з полегшенням, тому що дитина пройшла стадію неслухняності. Автор вважає, що вона переробляє те, чому навчилася на попередній стадії.

Четверта стадія (4–5 років) – стадія дитячого негативізму. «Жахливі чотирирічки» відновлюють негативну поведінку. Вони знову зайняті розриванням зв'язків з батьками і формуванням власної особистості. Але завдання цієї стадії відрізняються від попередньої стадії негативізму. Завданням цієї стадії є визначення статевої ідентичності. Хлопчики і дівчатка об'єднуються в різні групи, та не прагнуть спільного спілкування. Другий аспект цієї стадії – відділення власних почуттів. Діти, які не відділяють власні почуття, в подальшому вважають, що інші люди контролюють їх почуття, і що вони відчувають однакові почуття з тим, з ким вони пов'язані. Третє завдання цієї стадії негативізму – навчитися контролювати власні кордони: «Ви можете увійти, тільки якщо я вам дозволю» [1, с. 41]. Ті, хто не зміг успішно пройти цю стадію, мають проблеми з асертивністю.

З'являються антисоціальні патерни поведінки: чотирирічки обзиваються «Ти погана тітка», зляться «Я злий, я тобі вріжу», відмовляються «Не буду!», хваляться до егоцентричних висот (А. Гезелл, Ф. Ілг). Пробуючи сили, дитина вчиться контролювати власні кордони, а також бути асертивною [1, с. 42].

П'ята стадія (5–12 років) – стадія ювенального симбіозу. Дитина втрачає інтерес до сепарації. Фіксація на цій стадії може відбутися, коли дитина перейшла на шосту стадію підліткового негативізму, яка перелякала її, і вона звернулася до безпеки. В дорослому віці така людина не прагне знаходити свою власну філософію життя, вона шукає батьківську фігуру, яка визначить її цінності і цілі.

Стадія ювенільного негативізму (11–17 років) – стадія вияснення підлітком, хто він є, стадія «ментальної сепарації». Негативні ставлення до батьків на цій стадії підліток використовує для виокремлення власної життєвої філософії від філософії батьків, власної особистості від особистості батьків. Він протиставляє власні цінності їхнім, він як би говорить: «Я – не ти, я – це я, в мене є мої почуття, переконання, дії, думки і цінності, і вони відрізняються від твоїх, ми дві різні людини, а не одна» [2, с. 39]. Також на цій стадії відбувається формування сексуальної ідентичності підлітку через взаємовідносини всередині групи однолітків [1, с. 44].

Ця стадія найбільш гнівна серед трьох стадій негативізму. Гнів дозволяє відштовхнути один одного і розійтися емоційно. Гнів розділяє людей на психологічному рівні, після чого кожна людина відчуває себе більш окремою особистістю. Якщо дитина на цій стадії не проявляє гнів, вона спрямовує його всередину себе та руйнує себе. Гнів дитини на цій стадії відображає її здорове психологічне дорослішання. Батькам слід навчитися допомагати підліткам проявляти свій гнів соціально прийнятним засобом.

Після 17 років настає стадія психологічного народження, коли дитина повністю сепарувалася від батьків і стала окремою особистістю. За словами Еріка Берна, засновника транзактного аналізу, для того, щоб вирости, потрібно по-дружньому розлучитися зі своїми батьками, щоб їх можна було нормально відвідувати, але щоб вони більше не домінували [1, с. 44].

Таким чином, трьохфазна теорія сепарації відображає кроки, які проходить дитина на шляху своєї сепарації від батьків. Ті, хто так ніколи і не досягає психологічного народження, не можуть повністю піти від тих, з ким вони пов'язані. Симбіотична залежність від іншої людини обумовлена тим, на якій стадії розвитку відбулася фіксація дитини. Психотерапевтична робота може допомогти людині досягнути психологічного народження і індивідуалізації власної особистості.

Література:

1. Вайт Т. *Как дети вырастают и покидают дом* / Т. Вайт. – Київ : Інтерсервіс, 2018. – 88 с.
2. Вайт Т. *Подростки, гнев и что делать* / Т. Вайт. – Київ : Інтерсервіс, 2018. – 63 с.
3. Крейн У. *Теории развития. Секреты формирования личности* / У. Крейн. – Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – С. 392–410.